

El Agarrotado (De Gewurgde) door Goya

Ruim vijf jaar geleden was het Prentenkabinet van het Rijksmuseum in de gelegenheid een tentoonstelling te houden van het prentwerk van één van de belangrijkste grafische kunstenaars, de Spanjaard Francisco de Goya. Dit was mogelijk mede dankzij de hulp van enkele buitenlandse musea en Nederlandse particulieren. Ook de hier afgebeelde ets behoorde toen nog niet tot de rijksverzameling; deze kon in 1972 in Parijs worden aangekocht. Vroege en goede drukken van Goya's prenten zijn zeldzaam; het is bekend dat de oplagen klein waren, hetgeen er op zou kunnen wijzen dat zijn werk weinig belangstelling en waardering genoot. Goya was een zeer 'geëngageerd' kunstenaar, die door de manier waarop hij zijn ideeën kenbaar maakte zijn tijd ver vooruit was; hij werd dan ook niet begrepen. Bovendien was de grafiek in Spanje vóór Goya van weinig betekenis; de etskunst was in de 18de eeuw bij het grote publiek onbekend, zodat aan Goya's prenten nauwelijks aandacht werd geschonken.

Van deze ets zijn vier oplagen gemaakt tussen 1778/80 en 1928. De onze behoort tot de tweede, van ca. 1830; hij kwam kort na Goya's dood opnieuw van de drukpers. De koperplaat wordt nog bewaard in de Calco-grafia Nacional te Madrid.

Goya leerde op 25-jarige leeftijd de etskunst kennen door zijn reis naar Italië in 1770/71. In zijn eerste etsen is zijn techniek dan ook duidelijk beïnvloed door Giandomenico en Lorenzo Tiepolo; de onderwerpen vindt hij in de koninklijke verzameling bij de schilderingen van Velasquez, voor wie hij grote bewondering had.

En dan ineens ca. 1778/80, jaren waarin hij tevens bezig is met ontwerpen voor tapijten, deze aangrijpende en indrukwekkende prent, die eruit springt als een heel persoonlijk getuigenis. In techniek is hij nog zeer verwant met de 1778 gedateerde etsen naar Velasquez, welke bovendien op hetzelfde papier zijn gedrukt, zodat ook onze prent in deze jaren zal zijn ontstaan.

Pas in zijn grote serie: *Los Desastres de la Guerra* die hij maakte na de invasie van de Napoleontische troepen in 1808, zal hij opnieuw gruwelijk realistische onderwerpen op

de plaat vastleggen. De bijzondere en zeer persoonlijke manier waarop Goya in deze vroege prent de voorstelling van de gewurgde man gestalte heeft gegeven, is een voorbode van zijn latere grafische oeuvre, waarin hij zich met bewogenheid uit over het leven in Spanje, vol misstanden en oorlogsgeweld. Hij voegt hiermede een geheel nieuw aspect aan de prentkunst toe.

Het onderwerp van deze prent is soms in verband gebracht met de Inquisitie, maar daarvoor is geen enkele zekere aanwijzing. Integendeel, het is bekend dat tijdens de regering van koning Karel III van 1759-1788 de Inquisitie niet meer dan vier executies ten uitvoer heeft gebracht.

In de belangrijke catalogus van de onlangs te Boston gehouden tentoonstelling van Goya's grafiek wordt uiteengezet dat de man juist niet gekleed is als een gevangene van de Inquisitie, maar dat hij getooid is met het schouderkleed van een Carmeliet dat religieuze orden hun lekebroeders omhingen. Het Spaanse strafrecht kent nog altijd de gruwelijke *garrote*, een metalen halskraag die met een schroef wordt aangedraaid, waardoor de veroordeelde op afschuwelijke wijze wordt omgebracht. Terechtstelling door wurging in plaats van door ophanging kwam in Goya's tijd minder voor dan wij zouden denken. Jonge misdadigers werden verbannen naar Zuid-Amerika of Mexico om er in de mijnen te werken, de ouderen werden gevangen gezet. Wurging werd als een privilege beschouwd, het was een 'beschaafdere' manier van terechtstellen dan ophanging. Leden van de adel die voor een civiele misdaad waren veroordeeld konden een verzoek tot wurging indienen.

Van Goya zijn een zeer groot aantal tekeningen bewaard gebleven - waaronder vele werktekeningen - die zonder de grafiek niet te begrijpen zijn. Het is bekend, dat hij vrijwel nooit zonder voorstudie direct in de etsgrond heeft getekend, zoals Rembrandt dat deed. Zijn etsen zijn dan ook niet spiegelbeeldig aan, maar geheel overeenkomstig de tekening (meestal in rood krijt) gemaakt. Wij weten niet of Goya dit bewust heeft gewild of dat dit het gevolg was van een vereenvoudigde technische werkwijze, waarbij de

Francisco de Goya (1746–1828). *El Agarrotado*
(*De gewurgde*). Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.
Aankoop uit het F. G. Wallerfonds, 1972.

kunstenaar de vochtig gemaakte tekening op de met een etsgrond bedekte plaat door de pers haalde. Met de etsnaald werd de vage afdruk van de tekening dan verder uitgewerkt. Na het zuurbad en na het wegnemen van de etsgrond werd de eerste proefdruk gemaakt.

Voor de ets van *De Gewurgde* is Goya evenwel anders te werk gegaan. Op de zeer uitgewerkte pentekening (in het Brits Museum te Londen) zijn de lijnen doorgegriffeld, waaruit wij kunnen concluderen dat hij de tekening direct op de plaat heeft nagetrokken; de afdruk van de ets wordt daardoor spiegelbeeldig aan de tekening. Voor zover bekend heeft hij deze manier van werken later niet meer toegepast.

Wij weten niets van indrukken en reacties van Goya's tijdgenoten, maar dat deze realistische voorstelling tot ver in de 19de eeuw voortleefde, wordt ons verteld in het dagboek van de gebroeders De Goncourt, die vlak vóór Kerstmis 1860 een bezoek brachten in een ziekenhuis; een pas gestorven, uitgeteerde man herinnerde hen aan Goya's aangrijpende ets.

DIEUWKE DE HOOP SCHEFFER